

HRVATSKA U
VRIJEME BANA
KHUEN -
HEDERVARYJA

MAĐARONSKA POLITIKA I HRVATSKI OPORTUNIZAM

- Hrvatski političari popuštajući mađarskim pritiscima htjeli su sačuvati svoje pozicije, što je bilo u suprotnosti hrvatskih interesa. Popuštanjem Mađarima s vremenom se oblikovalo novo mađaronstvo, odnosno oportunistički oportunizam.
- Mađaroni su smatrali da je Hrvatska autonoman dio Ugarske države koji ima svoj teritorij i svoju političku individualnost, ali svoj razvoj može vezati samo za Austro-Ugarsku.

- Zato se po njihovu mišljenju Hrvatska ima odreći posebnih političkih ciljeva i biti uporištem Ugarskoj politici na Balkanu, Jadranu, a državnopravne poslove treba ostvarivati u zajedničkom Ugarskom Saboru, ograničavajući se samo na razvitak materijalne i kulturne sfere, u kojoj bi se osigurala povoljnija financijska nagodba s Ugarskom, uporaba hrvatskog jezika i isticanje Hrvatske nacionalnosti.
- Politika popuštanja Mađarima u Hrvatskoj najviše je došla do izražaja za banovanja Khuen-Hedervaryja, koji je represivnim metodama uspio u Hrvatskoj učvrstiti dualistički sustav vlasti.

Dragutin Khuen – Hedervary, hrvatski ban od 1883. do 1903.

KHUENOVA NARODNA STRANKA I OBILJEŽJA KHUENOVE POLITIKE

- Cilj Khuenove politike bilo je učvršćivanje dualizma, zato on želi uništiti hrvatski nacionalni otpor, očuvati odvojenost Dalmacije od Hrvatske i po svaku cijenu spriječiti sjedinjenje hrvatskih zemalja.
- Od narodne stranke on zahtijeva da se odrekne svake političke i nacionalne akcije i da dosljedno zastupa ideju o jedinstvenoj Mađarskoj državi.
- Khuen hrvatsku autonomiju sužava postupno, korak po korak i postupa s Hrvatskom kao s pokrajinom jedinstvene Ugarske države.

- Narodna stranka sve to omogućuje Khuenu. Uz pomoć narodne stranke Khuen je od 1884.-1887. donio nekoliko važnih zakona.
 - Khuenova politika značila političko slabljenje Hrvatske.
-
- Zakon o reorganizaciji sudstva i uprave, zakon o ukidanju porote i novi izborni zakon.
 - Zakonom je činovništvo podredio politici (zakon o reorganizaciji sudstva i uprave). Zakonom o poroti ugušio je oporbeni tisak, a izbornim zakonom stvorio je sebi odanu većinu u saboru (pravo glasa je imalo samo 2% stanovništva).

ODLUČAN OTPOR STRANKE PRAVA KHUENOVOJ POLITICI

- Najveći otpor pružalo je Khuenovoj politici stranka prava, Neovisna narodna stranka i Narodna stranka.
- Stranka prava je uživala simpatije građanstva, dijela svećenstva i širih slojeva naroda, koji zahtijevaju da se pruži otpor Khuenovoj politici. Stranka prava jača poslije događaja 1883. u kojima pravaši predvode narod.
- Politiku pravaša oblikuje Ante Starčević, koji zastupa mišljenje o samostalnoj hrvatskoj državi koja nema zajedničkih poslova ni s Austrijom ni s Ugarskom, već je s njima povezuje samo osoba vladara.

- Stranka prava ne priznaje nagodbu i smatra je nezakonitom, vjerujući da se hrvatsko nacionalno pitanje može riješiti. Pravaši drže da se Hrvatska može osloboditi uz pomoć velikih sila, nisu za oružanu borbu, već se isključivo služe radikalnom promidžbom protiv mađarske hegemonije.
-
- Od 1884. do 1887. pravaši vjeruju da će Rusija u ratu s Austro-Ugarskom osloboditi Hrvatsku.
 - Godine 1884. podnijeli su u Saboru adresu kralju u kojoj ističu nezakonitost Nagodbe i zahtijevaju sjedinjenje hrvatskih i slovenskih zemalja s Bosnom i Hercegovinom.

Tri Starčevića: David (1840.-1908.), Ante (1823. -1896.) i Mile (1862. – 1917.)

UZROCI SLOMA KHUENOVE POLITIKE

- Khuen je početkom 90-ih godina XIX. stoljeća uspio umiriti Hrvatsku i utemeljiti poredak, koji je u svako doba mogao onemogućiti otpor dualizmu. Iako je Khuen uz pomoć narodne stranke, imao većinu u Saboru, nije mogao do kraja ušutkati oporbu. U Saboru su često izbijali žestoki sukobi malobrojnih pravaša s Khuenovim pristašama.
- Otpor Khuenovoj vlasti sve je više jačao i nije se mogao zaustaviti. Godine 1895., otpor je snažno buknuo. Organizirali su ga hrvatski sveučilištarci prigodom dolaska kralja i cara Franje Josipa u Zagreb. U znak prosvjeda protiv Khuena i njegove politike spalili su na Jelačićevu trgu mađarsku zastavu.

Car i kralj Franjo Josip I. (1848.-1916.)

- Khuen je kralja pozvao u Zagreb da mu pokaže „umirenu“ Hrvatsku i da mu se pohvali novom kazališnom zgradom, koju je trebao svečano otvoriti.
- Demonstracije sveučilištaraca pokrenuli su pjesnik Vladimir Vidrić i političar Stjepan Radić već tada poznat po svojoj upornoj borbi protiv mađarskog jezika.
- Osuđeni sveučilištarci poslije su pošli u Beč i Prag na studije. Bio je to veliki udarac Khuenu. Nije uspio očuvati dualizam, uništio je Hrvatskoj gospodarstvo i nije riješio krizu u Ugarskoj. Međutim, Khuen ne uspijeva ukrotiti mađarsku opoziciju.

Stjepan Radić (1871.-1928.)

Vladimir Vidrić (1875.-1909.)

GOSPODARSKO STANJE U ZEMLJI

- Hrvatska je u drugoj polovici XIX. st., bila agrarna zemlja u kojoj je prevladavao sitni seljački posjed. U njoj je bio najveći postotak poljoprivrednog stanovništva u cijeloj Monarhiji.
- Od 1894. dalmatinske vinograde zahvaća filoksera. Jedno je vrijeme austrougarsko tržište spašavalo naše vinograde, jer su na njemu plasirali viškove svoga vina. Dozvolom uvoza talijanskog vina na austrougarsko tržište 1891. (tzv. vinska klauzula) dalmatinski vinogradi gube i to tržište. Ta je odluka austrougarskih vlasti gospodarski posve upropastila dalmatinske vinograde.

- Gospodarski razvoj potiče drvna industrija, prerada domaćih poljoprivrednih proizvoda, likeri, brodogradnja, alkoholna pića, te tvornice karbida, cijanida i cementa. Hrvatska nije imala mogućnosti za veću akumulaciju kapitala, koji bi se ulagao u razvoj domaće industrije. Sredstva za zajedničke potrebe, u koje je Hrvatska davala 56% svojih prihoda, ulagala su se u razvoj mađarske, a ne hrvatske industrije.
- Gospodarski razvoj Hrvatske sputava sustav željezničkih pruga koje se grade u inim smjerovima, koji potiču razvoj austrijske i ugarske industrije.
- Organizaciju izložaba potiču trgovačke komore, uz pomoć drugih gospodarskih ustanova ili udruženja. Osim gospodarskoga, neke su izložbe imale i nacionalno obilježje jer se na njima očitovalo hrvatsko zajedništvo.

- Prva gospodarska izložba, organizirana je 1864. u Zagrebu. Na njoj su sudjelovali izlagači iz cijele Hrvatske.
- Druga je izložba priredena 1891. u povodu pedesetogodišnjice djelovanja Hrvatsko-Slavonskoga gospodarskog društva. Zbog Khuenove zabrane nije dobila široko gospodarsko značenje, već je ograničena na gospodarsko-šumarsku jubilarnu izložbu u Zagrebu, na kojoj su izloženi proizvodi poljoprivrede i šumarstva. Na toj izložbi bio je poseban dalmatinski paviljon, što je posjetiteljima pružilo mogućnost manifestacije jedinstva Hrvatskih zemalja.

Tvornica papira Rijeka oko 1880.

RAZVOJ GRADOVA, KULTURE I UMJETNOSTI

- Istaknuti predstavnici hrvatske književnosti u drugoj polovici XIX. st. su: August Šenoa, Silvije Strahimir Kranjčević, August Harambašić, Ante Kovačić, Ksaver Šandor Gjalski, Vjekoslav Novak i Josip Kozarac.
- August Šenoa (1838.-1881.) Silvije Strahimir Kranjčević (1865.-1908.)

- Na početku XX. st. javlja se nova generacija pisaca, tzv. hrvatske moderne.
- Njezini su predstavnici Milan Begović, Vladimir Vidrić, Dragutin Domjanić, Vladimir Nazor, Ivo Vojnović, Antun Gustav Matoš, Ivana Brlić-Mažuranić i dr.

- Ivana Brlić Mažuranić (1874.-1938.)

- Milan Begović (1876.-1948.)

Na pragu suvremenoga hrvatskog slikarstva su: Vjekoslav Karas, Ferdo Quiquerez, Nikola Mašić i kipari Ivan Rendić, Vlaho Bukovac, Bela Čikoš, Oton Iveković, Celestina Medović i dr.

Glazbena umjetnost u drugoj polovici XIX. st. također doživljava velik uspon.

Vjekoslav Karas (1821.-1858.)

Ivan Rendić (1849.-1932.)

- Dolaskom u Zagreb Ivana Zajca počinje novo razdoblje, koje traje do 1914. On je svojim svestranim i profesionalnim radom dao biljeg cijelom tom razdoblju i napretku glazbene kulture.
- U tom vremenu u Hrvatskoj djeluje nekoliko vrhunskih svjetskih umjetnika, violinski virtuoz Franjo Krežma, sopranistica Milka Trnina i dr.
- Utemeljitelj je hrvatske muzikologije i folkloristike Franjo Kuhač.
- U drugoj polovici XIX. st. razvija se arheološka znanost, koja istražuje ranu Hrvatsku prošlost.
- Među arheolozima se ističu Šime Ljubić, Lujo Marun i svjetski poznati arheolog don Frane Bulić.
- Povjesničari koje se bave Hrvatskom prošlošću bili su Franjo Rački, Tadija Smičiklas, Vjekoslav Klaić, Ferdo Šišić itd.

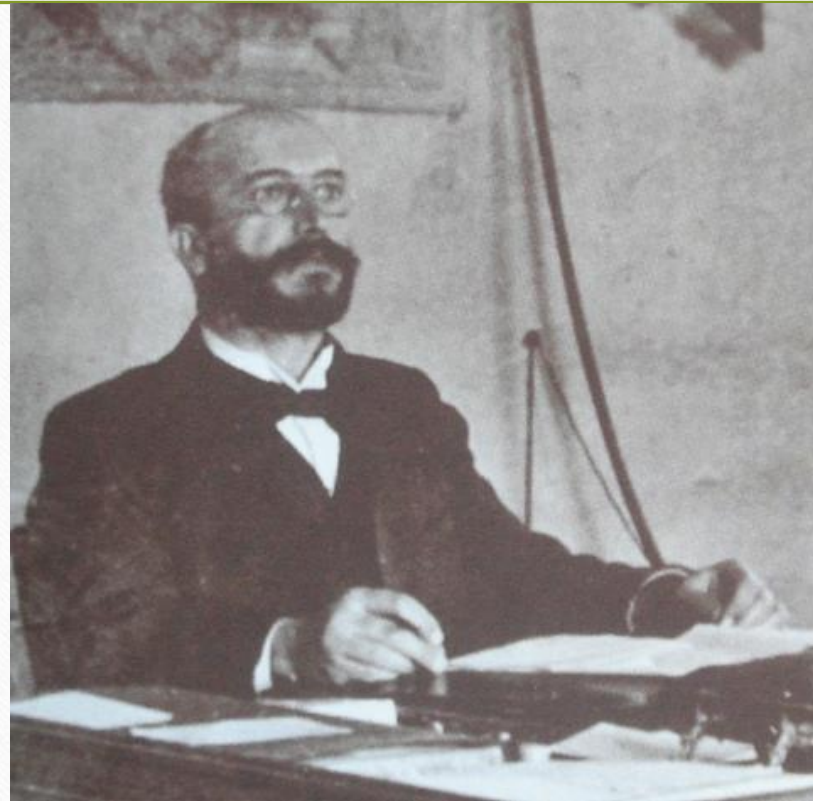
Franjo Rački (1828.-1894.)

Ferdo Šišić (1869.-1940.)

Andrija Mohorovič (1857.-1936.)

POLOŽAJ RADNIKA I POJAVA KATOLIČKOG POKRETA

- Prve radničke udruge nastaju u Hrvatskoj pod utjecajem austrijskih radničkih udruga. Prva radnička organizacija u Hrvatskoj osnovana je 1869., a prvi radnički sindikat 1870.
- Pod pokroviteljstvom nadbiskupa Jurja Posilovića počinje izlaziti list „Glas naroda“. Taj je list ujedno bio glasilo Hrvatske samostalne stranke (kasnije kršćansko-socijalne stranke), a pisao je o negativnim pojavama kapitalizma, zagovarajući radničko, obrtničko i seljačko udruživanje radi zaštite vlastitih interesa.

- Prilozi u tom listu pišu o tome da se socijalni problemi u društvu mogu riješiti samo kršćanskim načelima, a ne revolucijom i društvenim sukobima.
-
- Hrvatska samostalna stranka zalagala se za osmosatno radno vrijeme, zabranu rada nedjeljom i blagdanom, povećanje plaća radnika, bolje uvjete života i slogu svih radničkih organizacija itd.